

Výjimečný stav

1.11.2008 17:00 – [Eseje](#) – [Ulrich Beck](#)

Finanční krize otevírá novou kapitolu světové politiky

Ulrich Beck - Autor: Archiv [Vice](#)

Ulrich Beck

(1944) je sociolog. Přednáší na London School of Economics a univerzitě v Mnichově, kde také žije. Česky vyšly jeho knihy Riziková společnost, Vynalézání politiky, Moc a protiváha moci v globálním věku a Co je to globalizace? s podtitulem Omyly a odpovědi.

Misionářský princip Západu – ekonomika svobodného trhu, založená na opovržení komunismem a na filozofickém odstupu od současného čínského systému – se stal ze dne na den fikcí.

Bankéři s fanatismem konvertitů žádají, aby jejich ztráty byly postátněny. Nastupuje do anglosaského světa obávaná a proklínaná čínská forma státně řízeného soukromého hospodářství? Jak si máme vysvětlit ten politicky destruktivní potenciál globálních finančních rizik?

Odpověď na tuto otázku spočívá v předvídání rizika katastrofy. Tváří v tvář globálním rizikům (klimatické změny, finanční krize, terorismus) jde dnes právě o předjímání budoucího výjimečného stavu, jenž nebude respektovat národní hranice. Bude kosmopolitní, způsobí kolaps zdánlivě věčných myšlenkových konstrukcí a bude zakládat nová příbuzenství.

Sociálně se výjimečný stav zbavuje hranic tím, že otevírá novou finančně-politickou kapitolu světové vnitřní politiky. Projevuje se to v soutěžení vlád o nejlepší plán na záchranu světa. Vítěz, jak vidíme na příkladu britského premiéra Gordona Browna, mává křídly a vzlétá z popela jako fénix.

Nová pravidla

Otevírá se mocenská hra, která mění pravidla mezinárodní politiky. Zakotvila kdesi mezi politikou kasina a ruskou ruletou, nově se dohadují kompetence a hranice. Ani jeden hráč či protihráč nemůže vyhrát všechno sám, vše závisí na aliancích. Tak jako žádná vláda nemůže vyhrát nad globálním terorismem ani nad klimatickými změnami, nemůže se ani sama

vyrovnat s následky hrozící finanční katastrofy. A naopak – národní politik, například německý ministr hospodářství Glos, který hledá odpověď na světovou krizi za plotem své národní zahrádky, se podobá opilci pátrajícímu po peněženke na tmavé ulici v kuželu pouliční lampy. Na otázku: „*Jste si jistý, že jste peněženku ztratil právě tady?*“ odpovídá: „*Ne, ale tady pod lampou ji můžu alespoň hledat!*“

Jinými slovy: globální finanční rizika mohou mít za následek i zhroucení států – a dokonce i na Západě. Státní struktura, vznikající pod vlivem světového rizika, by se dala charakterizovat jako postdemokratické autoritářství.

Musíme skoncovat s racionálním úsudkem, který závisí jen na našich zkušenostech! Moderní idea národního státu nevyklučovala škody v oblasti bezpečnosti, jejich účinky však nebyly považovány za nevratné a daly se kompenzovat. Když se však zhroutl systém světových financí, když se nevratným způsobem změnila klima, když budou mít teroristické skupiny zbraně hromadného ničení, bude už pozdě. Vzhledem k této nové kvalitě ohrožení lidstva přestává platit logika kompenzace a – jak dokládá **François Ewald** – nahradí ji princip prevence a odvracení nebezpečí. Tedy: musíme skoncovat s racionálním úsudkem, který závisí jen na našich zkušenostech!

Nevypočitatelnost finančních rizik souvisí také s mimořádným významem naší narůstající neznalosti. A přitom musíme současně obnovovat úlohu státu – vědět, kontrolovat, zabezpečovat. Je to ironie osudu – mít pod kontrolou něco, o čem nikdo nemůže vědět, co to je, jak se to vyvíjí a jaké účinky, přímé či vedlejší, může mít opojení nulami a politicky nařízená léčba biliony.

Proč však musí tam, kde selže ekonomika rovnováhy, rozhodovat stát? Na to existuje rozhodná sociologická odpověď: protože příslib bezpečnosti je primární funkcí moderního státu. Co se ale stane, když sebevědomí státu upadne anebo naopak stát svým rozhodnutím zvětší nebezpečí? Na to opět existuje cynicko-realistická odpověď: s neefektivností politického konání roste ohrožení a s ním zase bída všech občanů. Má to ovšem paradoxní důsledek: chybné konání se často může očistit v nouzi, jejíž růst samo způsobilo. A sklon k odpouštění chyb může narůstat právě s chybami, které stupňují nouzi.

Lavina

Všichni doufají, že řetězová krize, kterou nyní pozorujeme, právě dosáhla svého nejhlubšího bodu – než se to případně pokazí ještě víc. Z tohoto hlediska se „toxické“ úvěry ve světovém finančním systému trochu podobají lavinovému nebezpečí v čase, kdy nepřetržitě sněží: víme o existenci rizika, jen nevíme přesně, kde se to spustí.

Vnímaná hrozba společného pádu do propasti současně vyvolává dynamiku zrychlujících se protiopatření a vzniká tlak na politické rozhodování na úkor konsenzu. Důsledkem bude, že to, co je v prostoru národní politiky zcela nemyslitelné, bude možné v globální vnitřní politice: pod diktátem jakési šokové unáhlenosti a proti principu všeobecného konsenzu zúčastněných států dojde v oblasti financí a politiky k závazným globálním rozhodnutím.

Proč? Právě kvůli předjímaní katastrofy, kvůli mediálně podporovanému globálnímu vnímání rizika. Síla světové politické moci a její legitimita je však omezena a její účinek sahá jen potud, pokud sahá mediální pozornost vůči globálním nebezpečím.

Antropologickým šokem domorodců světové rizikové společnosti už není Beckettovo „bezdomovectví“ či Foucaultovy hororové vize „dozoru“ ani tupá nadvláda racionality, jíž se děsil Max Weber. To, co straší naše současníky, je tušení, že tkáň našich materiálních závislostí a mravních závazků se může roztrhnout a citlivý systém fungování společnosti, v níž se počítá s rizikem, se může zhroutit.

Takže se vše převrátilo vzhůru nohama: to, co bylo pro Webera, Adorna a Foucaulta obrazem hrůzy – tedy stále dokonalejší kontrola světa spravovaného racionalitou –, je pro oběti finančních rizik příslibem: bylo by krásné, kdyby nás terorizoval jen konzum a humanismus, bylo by krásné, kdyby se bezchybnost systémů dala opět nastolit jen liturgickou formulkou „více trhu, prosím!“.

Je toto všechno špatné také k něčemu dobré? Ano, je. K tomu, že národně-státní egoismus se musí ve vlastním zájmu kosmopolitně otevřít. Ale vede k tomu jen jediná cesta, která předpokládá, že se naučíme předvídat paradigmatické katastrofy.